

Delgado Negro: Castell

COSTUMARI CATALÀ

VOLUM II

COSTUMS SOBRE TERMENALS, CAMINS I AIGÜES, EN TERRES DE PAGÈS

RECOLLITS PER L'OFICINA D'ESTUDIS JURÍDICS
DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

BARCELONA
IMPRESSA CASA DE CARITAT
1921

Girona. 14. Febrer. 1922.

PART SEGONA
DELS CAMINS

CAPÍTOL I

Dels camins públics

74. *Quins camins són públics.* — Els camins rals, els veïnals, els que segueixen el jaç d'un riu o riera, o canal públic, i els que van a una església, cementiri o a una font pública, són camins públics.

75. *Pas del camí.* — Aquell que té terra per la qual passa un camí públic, per sa sola autoritat no pot canviar el camí de lloc.

Si el camí, però, o algun tros de camí, és canviat de lloc, aquell que té la terra per la qual passava el camí canviat, pot utilitzar-lo com si mai camí no hi hagués passat, mentre duri el que s'ha obert per substituir-lo.

76. *Ample del camí.* — Ningú no pot mudar l'amplada que és costum que tingui cada camí. No s'entén, però, que s'eixampli, si algun tros està tan impedit per roderes, xipolls, fangueres, esllavissades o d'altra manera, que no s'hi pugui passar sense fer-se, poc o molt, ençà o enllà.

Tampoc no té dret ningú a impedir-lo ni trencar-lo.

77. *Ample del camí ral i del veïnal.* — El camí ral i el veïnal han de tenir, si més no, l'amplada del de bast o del de carro, segons que sigui d'una o d'altra mena.

78. *Ample del camí de bast.* — El camí de bast ha d'ésser d'ample que hi passi un animal amb argues carregats amb càrrega que embalumi; o sigui, almenys, de dotze pams (2'336 metres).

A la part baixa del Camp de Tarragona se n'hi donen catorze (2'736 metres).

79. *Amplada del de carro.* — El camí de carro ha d'ésser d'ample que hi passi un carro d'ús comú en les terres que trepitja, carregat amb càrrega que embalumi, i, que, demés, hi pugui passar al costat un home a peu si alguna riba o algun marge molt alts no ho fan impossible; o sigui, almenys, de catorze pams (2'736 metres) i de gairebé el doble (5'572 metres) en les girades.

80. *Qui ha de donar l'amplada.* — Quan un camí o tros de camí fa termenal entre dues terres, o passa pel termenal, i no és cosa sabuda que una de les terres ha de donar tota l'amplada, n'ha de donar la meitat cada una.

81. *Arbres i obres a prop.* — Si aquell que té la terra del costat del camí té o fa plantes, arbres o obres tan a prop que quedin malmesos en passar pel camí en forma deguda, no pot reclamar pel mal que li facin, encara que sigui bolcant o caient-hi damunt l'animal i la càrrega; però pot reclamar perjudicis si els té fets més de cinc pams

(0'970 metres) lluny de tot el que correspon a l'amplada del camí.

Tampoc no pot reclamar si té rec o pont que travessi el camí i li quedi malmès.

82. *Del camí que segueix un jaç de riu, riera o canal públic.* — El camí que segueix un riu, riera o canal públic ha de passar dintre els quinze primers pams (2'970 metres) tocant al jaç o caire del canal, i és just de l'ample necessari perquè hi pugui passar una persona.

Els arbres i herba que hi hagi són d'aquell de qui és la terra, i el que hi passa no pot treure ni malmetres, per més que hagi de fer una torta.

COSTUM ESPECIAL DE MENORCA

83. *Camí de cavalls.* — A Menorca, el camí de cavalls és públic.

Aquells dels quals són les terres per on va passant estan obligats a fer de tant en tant, en llocs ben visibles, i especialment on es creua amb altre camí, ratlles pintades amb calç, perquè el vianant no erri la direcció.

CAPÍTOL II

Dels camins de Sagraments

84. *Quin camí és de Sagraments.* — És camí de Sagraments aquell que, en deixar un camí públic, mena fins al portal d'una casa, o fins al portal del

barri, i fa de pas per al Santíssim Viàtic i per als bateigs i morts de la casa.

El Viàtic, però, per anar de l'Església a la casa, i el bateig per anar de la casa a l'Església, poden passar, per raó de necessitat, pel camí més curt, encara que sigui privat; però per aquest fet no esdevé camí de Sagraments.

85. *Quan comença i quan acaba.* — El camí de Sagraments comença d'ésser-ho així que la casa és habitable, i queda mort en ésser la casa inhabitable.

86. *Qui hi pot passar.* — El camí de Sagraments és públic per a tots aquells que tenen motiu per a anar a la casa on mena, i per a ningú més.

87. *Per on passa.* — Quan el camí de Sagraments mor en la casa, el propietari el pot canviar de lloc des que entra en terres seves i no n'atermena o no en trepitja d'altres.

88. *Amplada del camí de Sagraments.* — El camí de Sagraments ha de tenir, si més no, l'amplada suficient per a passar-hi amb el llit dels morts.

CAPÍTOL III

Dels camins privats

89. *Quins camins són privats.* — Els camins que serveixen per a l'ús particular i exclusiu d'una hisenda o de diverses hisendes, són camins privats, llevat que siguin de Sagraments.

També són privats els que segueixen pas d'aigua que no sigui de riu o de riera o canal públic, els que segueixen un pas d'electricitat; les dreceres, encara que siguin de camí públic, i els corriols de travessa, encara que neixin i morin en camí públic.

90. *Com són.* — Els camins privats que són per al sol ús d'aquell que té una hisenda, mentre passen per terra seva, tenen l'amplada i passen pel lloc que és grat al propietari, i pot destruir-los quan vulgui; i si passen per terra d'altri pot deixar-los perdre quan vulgui, però no canviar-los de lloc i amplada sense acord amb aquell de qui és la terra.

Si són també per a l'ús d'altres, als quals s'ha d'entendre que ha estat donada facultat per a passar-hi, han d'ésser de l'ample que tenien en tractar amb ells, si no més gran; i aquell que té la hisenda pot canviar-los, en el seu tros, sempre que el canvi no porti a aquells altres un perjudici; però no pot destruir-los mentre conservin la facultat de passar-hi.

Si segueixen un pas d'aigua o d'electricitat, en el qual tingui que veure algú que no sigui el mateix que té la terra per on passen, no poden ésser apartats del llur lloc pel propietari de la terra ni ésser destruïts.

Si una hisenda o peça de terra té camí que hagi de passar per terra d'altri, o se li dóna camí que hagi de passar per terra d'altri i no es diu per on passarà, s'entén que ha de travessar-la pel lloc on, podent-hi haver bon camí, la trepitgi menys tros per a arribar a camí públic, o li faci menys mal.

91. *Qui hi pot passar.* — Pels camins privats d'una hisenda no hi pot passar sinó aquell que la té,

i aquells altres als quals en doni llibertat, o tingui facultat especial de passar-hi.

Aquell que deixa conrar terres per altres, o treballar en bosc, arbreda, forn d'obra o de calç, o, en general, dintre la hisenda, s'entén que dóna llibertat als que hi feinegen, als que els ajuden i als que han de tractar amb ells, perquè passin pels camins que porten al lloc on els pertoca anar, i als que han d'anar a cercar l'aigua per a beure o regar.

El propietari d'una terra, encara que la tingui arrendada, hi pot passar sempre.

92. *Del camí morraler.* — Si el camí és cedit com a camí morraler, no s'hi pot passar amb animal que no porti morrió o morralet, encara que el camí sigui de carro.

93. *Quan s'entén que ho és.* — S'entén que és morraler quan, cedint-se en terra en què s'estili, ha de travessar vinyes, o, en general, conreus.

94. *Dels camins tancats amb cadena.* — Quan un camí privat serveix alhora per a diverses terres i és tancat amb cadena, cada un d'aquells que hi pot passar té una clau per a obrir-la, i és costum entendre que hi pot passar ell i tot aquell que tingui motiu per a passar-hi, però no altre, i cap d'ells no pot concedir pas a ningú en perjudici de tots.

95. *Camins temporals.* — Si aquell que ha de donar camí a altre ho ha de fer només en determinades diades o al temps de fer determinades feines, pot privar-li de passar-hi tot l'any, menys en les avinenteses per a les quals té el dret de pas; i en aquestes,

aquell al qual ha de donar-se el dret de pas, pot exercitar-lo, encara que la terra per on ha de passar estigui conrada, sembrada o altrament impedida; i si de fet no és possible passar-hi, pot fer camí per altre indret.

96. *Camí de desemboscar.* — Si el camí que hom té en terra d'altri és només de desemboscar, s'ha de fer servir segons els usos i costums de bon pagès sobre boscos i arbredes, especialment en la part de camins de treta, i manera de fer-la, i els estimballs.

COSTUMS ESPECIALS DE MENORCA

97. *Camí sender.* — A Menorca, pel camí sender hi por passar aquell de qui és la terra o la casa on el camí va, son amo i sa gent, i ningú més, els quals el poden utilitzar *passant i no cessant*, i no d'altra manera. Hi poden passar amb animal, però a condició que el menin pel morro.

Quan passa per terra oberta no té amplada fixa, però si passa entre parets se li ha de deixar un ample de cinc pams (0'970 metres).

CAPÍTOL IV

De les carrerades

98. *Quins camins ho són.* — Són carrerades aquells camins pels quals pot passar el bestiar en ramat o escamot.

99. *Amplada.* — Les carrerades tenen una amplada màxima de vint-i-nou passes (11'504 metres) però si un tros és assenyalat amb fileres de pedres, té la de les fileres, i si la carrerada passa entre conreus té l'amplada del camí de carro i un xic més.

Les pedres de les fileres ningú no les pot arrencar ni canviar de lloc.

100. *Herba de la carrerada.* — L'herba d'aquests camins és cada vegada d'aquell de qui és el ramat que la pastura.

101. *Com hi ha de passar el bestiar.* — El bestiar no pot sortir de la carrerada, ni deturar-s'hi a dormir o reposar, llevat que tingui alguna salera, perquè hi pot reposar el temps necessari per a donar la sal.

Si el bestiar està malalt, no en pot sortir, si no és per entrar en una revolta, encara que el propietari de la terra que hi toca n'hi hagi donat llicència o hagi venut les herbes al qui té el bestiar.

102. *De les revoltes.* — Quan la carrerada té una revolta, el pastor pot entrar-hi el ramat.

El ramat pot passar a la revolta tres dies, encara que un altre pastor hi volgués fer entrar el seu bestiar.

Si el ramat que hi és ocupa tota la revolta, no n'hi pot entrar cap més; però, si no l'ocupa tota, se n'hi pot fer entrar un de segon, i d'altres de successius, fins que hi càpiguen, mentre no es facin mal o portin perill de contagi els uns amb els altres.

103. *Quan hi ha arbres i plantes.* — La carrerada ho és, encara que la terra per on passa estigui emboscada, conrada o plantada, al temps de passar-hi el

bestiar; i aquell que la té no pot demanar danys de cap mena pel que li faci el bestiar als arbres o plantes que hi hagi dintre del pas.

104. *Carrerades temporals.* — Aquell que ha de donar pas ramader un any sí i un altre no, l'any que no li toca donar-lo pot impedir el pas del bestiar, i, si aquest hi passa, demanar danys com si no hi pogués passar mai.

105. *Altres camins de bestiar permesos.* — Aquell que mena bestiar pot fer-lo passar per un camí ral o veïnal, o per un de públic que sigui de carro, o per un jaç de riu o de riera; però, si algun cap travessa l'ample del camí o del jaç, aquell del qual és la terra que hi termeneja, pot treure'l i demanar danys, del mal que li hagi fet, al pastor o a l'amo del bestiar.

106. *Camí a una sort.* — Aquell que té una sort té el dret de camí ramader per a anar-hi; però no el pot fer passar per on li plagui, sinó per allà on és costum, o, quan el costum no ensenya per on passa, per allà on li assenyali aquell de qui és la terra que ha de trepitjar. No pot, però, fer-li anar per grans marra-des ni per passos perillosos.

CAPÍTOL V

Quan es cedeix un camí

107. *Quin camí es cedeix.* — Quan hom cedeix camí a altri, s'entén que li cedeix només camí de bast, llevat que motivi el tracte la conveniència de passar-

hi amb carro, en el qual cas s'entén que li cedeix camí carreter. El mateix s'ha de dir del camí ramader.

108. *Qui hi pot passar.* — Quan es cedeix un camí s'entén que aquell que el cedeix ho fa perquè hi passin : aquell que obté el dret de fer-ho; els que viuen amb ell, siguin parents, donats o mossos; els que feigen amb ells o els ajuden, i, si és camí que vagi a una casa, els que hi han de passar per al tràfec o conveniència de la casa, i ningú més.

PART TERCERA
DE LES AIGÜES

CAPÍTOL I

Del tenir i conduir les aigües

109. *De qui és l'aigua.* — L'aigua que neix o que entra en una terra és d'aquell de qui és la terra, si no ha de respectar drets preferents que hi tingui un altre.

Qui contra terra d'altri no es fa seva l'aigua, encara que l'hagi trobat o conduït, o fet mina, pou o bassa.

110. *Quan és en vessant d'aigua d'altri.* — L'aigua nova que neix en una terra és d'aquell de qui és la terra, encara que neixi en vessant que l'escupi a córrec, xaragall, riera o riu, les aigües del qual vessant siguin d'un altre.

No se la pot apropiari si en néixer ja és d'altri, i s'ha d'entendre que ho és si es pot comprovar que la nova en minva sensiblement alguna de vella que és de propietat d'altri.

111. *Des d'on es té una aigua.* — Aquell qui té una aigua seva, la té des de la seva font, o naixement; i si és aigua que més amunt l'utilitzi algú